

Др Мина Т. ЗИРОЈЕВИЋ*, научни сарадник

Институт за упоредно право, Београд

Доц. др Дарко М. МАРКОВИЋ**

Универзитет „Educons“, Факултет за правно-политичке студије,
Нови Сад

ДОИ: 10.5937/bezbednost2001103Z

УДК: 28:323.285::394.86

Прегледни научни рад

Примљен: 26. 2. 2019. године

Ревизија: 7. 10. 2019. године

Датум прихватања: 7. 4. 2020. године

Верски финансиран самоубилачки тероризам

Апстракт: У раду се обрађује тема терориста самоубица као најрадикалнијег вида тероризма. На примерима су дочарани разлози прибегавања тероризму и проналажење оптималних начина за елиминисање или бар смањење ове претње. Самоубилачки акти кроз примену насиља према другима нису творевина савременог доба, али их је савремено доба модификовало у инструмент остваривања политичких циљева. Иако с политичком конотацијом, самоубилачки тероризам је верски финансиран, односно појединци који жртвују сопствени живот ради извршења терористичког акта у највећој мери су претходно верски индоктринирани. Фундаменталистичке групе су усмерене на наметање сопствене верзије религије и успостављање тог искривљеног виђења на глобалном нивоу. Аутори у раду покушавају да докажу да се у позадини такве индоктринације налазе један или више крупних политичких интереса. Разобличавањем злоупотребе верске посвећености открива се најслабија карика регрутовања потенцијалних терориста самоубица и тако открива једноставно и функционално решење за његово ограничавање и сузбијање.

Кључне речи: ислам, религија, тероризам, самоубилачки акти, политичко насиље.

* mina.zirojevic@gmail.com

** darko.bg.ns@gmail.com

Увод

Је ли с тим свему био крај? Да ли је она највећа од свих супротности идеала била тиме за сва времена стављена ad astra? Или је обрачун само одгођен, одгођен на дуги рок?... Зар не би морало једном у будућности доћи до још много страшнијег, дуже припреманог распламсавања старог пожара?

(Nietzsche, 1989: 54)

Самоубилачки терористички напади су у 21. веку постали веома озбиљна претња по безбедност грађана и држава. О овоме сведоче подаци доступни на веб-сајту *Global Terrorism Database* (<https://www.start.umd.edu/gtd/>), а као уводни пример за озбиљност проблема који се разматра у овом раду издвајамо неколико случајева карактеристичних по великом броју жртава. У новембру 2005. године у серији бомбашких напада у Аману убијено је око 60 људи, а рањено више од 100. Током 2018. године у Авганистану се догодило више самоубилачких терористичких напада у којима је погинуло преко 100 људи и рањено преко 200. Само у једном од њих, у новембру 2018. године, убијено је 50 и рањено 85 верника окупљених на мевлуду¹ у центру Кабула. У више самоубилачких напада на југозападу Сирије, 25. јула 2018. године, убијено је више од 200 људи и рањено више од 100, међу којима је највише било цивила. Такозвана Исламска држава преузела је одговорност за ове нападе. Слични самоубилачки терористички акти догодили су се у Либији, Ираку и другим државама Азије и Африке у којима постоји тежња ка успостављању строге исламске владавине. С појавом Исламске државе порастао је број самоубилачких напада и на тлу Европе. И самој појави Исламске државе, као и ширењу самоубилачких терористичких аката на Европу, у знатној мери је допринела интервентионистичка политика САД и њихових европских савезника, изазивајући револт исламског света (Marković, 2016: 218). На паради поводом Дана војске Велике Британије, 27. јуна 2015. у Лондону, спречен је самоубилачки терористички напад. Нажалост, није спречен терористички напад бомбаша самоубице

¹ Верски обред којим се обележава рођендан посланика Мухамеда.

по завршетку концерта певачице Аријане Гранде (Ariana Grande) у Манчестер арени, када је погинуло 22 људи, а рањено 119. И у већини других забележених случајева било је жртава међу локалним становништвом. Тако је у више самоубилачких бомбашких напада у бриселском метроу и на аеродрому, 22. марта 2016. године, убијено је 34 људи, а око 200 је рањено. Те нападе су одликовали координација и озбиљност, а у њиховој позадини била је жеља за успостављањем исламске владавине. Изузетно насилни самоубилачки напади попут тих у порасту су у последњих неколико деценија, па је и разумљиво што број анализа о односу религије и политике расте. Самоубилачки акти у корист интереса других нису творевина савременог доба (нпр. политички противници Јулија Цезара или камиказе у Другом светском рату), али савремено доба их је учинило манифестацијом политичког насиља. У својим првим појавним облицима самоубилачки тероризам се није могао повезати с једном нацијом или вером. Прибегавали су му и хришћани и Јевреји, као и муслимани. На политичку сцену ступа крајем 20. века деловањем на Блиском истоку. Конкретно, првим самоубилачким терористичким актом сматра се напад неидентификованог самоубице бомбаша на ирачку амбасаду у Бејруту у децембру 1981. године. Због ефеката који су од тада постизани, као што је повлачење САД из Либана 1984. и Израела 2000. године (Bilandžić et al., 2012: 58), припадници исламске религије почели су са масовнијом употребом самоубилачких аката. Уопште, тероризам са религијском конотацијом био је у стагнирању или паду од краја осамдесетих прошлог века до 2004. године, када је нагло почео расти, тако да се до данашњих дана скоро седмоструко увећао (Marković, 2016: 216). Евиденције статистичког портала „Статиста“ (*Statista*) показују да су последице тог повећања стравичне – у периоду од 1982. до 12. октобра 2016. само у самоубилачким терористичким нападима погинуло је чак 53.036 људи (<https://www.statista.com/statistics/251327/number-of-fatalities-due-to-suicide-attacks-worldwide/>).

Ране анализе ослањале су се на природу ислама и традицију муслиманског народа описујући их као „деструктивни феномен“ (Ben-Dor, 1997; Kramer, 1992; Lewis, 1990). Касније анализе, међутим, указале су на утицај низа нерелигијских фактора, попут занимања, државне репресије, етничке

фракционализације и степена незапослености (Masters, 2008; Bloom, 2007; Piazza, 2006; Pape, 2006; Pearce, 2005; Krueger et al., 2003). У последњих неколико година дошло је и до прогресивног развоја у расправи о религији и тероризму, али и до неслагања између аутора. Једни сматрају да религија не утиче на политичко насиље (Zalman, 2019; Hansen, 2015; Fraser, 2015), а други признају да религија помаже у мотивацији бораца и регрутацији нових, али указују да облик и количина насиља зависе првенствено од нерелигијских фактора (Harmon et al., 2018; Tarlow, 2017; Lankford, 2014; Pape, 2006). Трећи указују на организационе и мотивационе карактеристике група које уз религију доводе до тешког насиља (Hutchins, 2017; Brannan, 2013; Juergensmeyer, 2003).

Такав развој у проучавању религије и политичког насиља довео је до супротстављених мишљења о појму самоубилачког тероризма и утицају религије. У једној групи су научници који сматрају да су разлози за овакве акције дубљи од религије, али да мотивација и веровање полазе од ње. У другој су они који сматрају да самоубилачки тероризам нема нимало (или има сасвим мало) везе са религијом (Bilandžić, Grubić, 2012; Hassan, 2011; Sheehy-Skeffington, 2009), у чему се слажу и свештена лица различитих конфесија (Радио Слободна Европа, 2018). Трећа група религију као покретачку снагу ставља у центар овог појма (Sinoglu, 2010; Moghadam, 2008/2009). Ипак, у пракси је више пута потврђено да су фундаменталистичке групе фокусиране искључиво на унапређење своје искривљене верзије религије, те успостављање таквог њеног облика на глобалној сцени може изазвати највише штете. Ближи историјски догађаји нам показују да најдраматичније насиље може настати када се групе са верским мотивима боре у контексту националистичке борбе. Стога се намеће питање на које одговор тражимо у овом раду: у каквој је корелацији самоубилачки терористички акт заснован на верској идеологији са тежином напада?

Појмовно одређење самоубилачког тероризма

Комплексност тероризма као безбедносног, политичког, криминолошког и друштвеног феномена уопште, потврђује се

чињеницом да још не постоји сагласност око његовог јединственог појмовног одређења. Етимолошки, термин „тероризам“ је изведен из латинске речи *terror* и преводи се као страв, страх, ужас. Суфикс *-изам* је изведен из старогрчке речи *ισμός*, у значењу нечег прекомерног, те се његовим додавањем корену речи друштвеној појави даје такав смисао – крајности. Сходно томе и тероризам у простом значењу саме речи јесте прекомерни страх. То је страх од употребе терора, без којег нема тероризма, с тим што, да би била тероризам, употреба насиља мора имати политички циљ (Bilandžić et al., 2012: 54). Када говоримо о дефинисању тероризма као друштвеног феномена, баш због његове сложености и посматрања из различитих углова друштвене стварности, и његове политичке конотације, тешко је очекивати усаглашавање око универзалне дефиниције која би обухватила све његове битне садржинске елементе и тако задовољила потребу различитих научних дисциплина. За значење у којем га ми користимо – не само у овом раду већ уопште, посматрајући га кроз политичку и безбедносну призму – сматрамо сврсисходном дефиницију према којој је тероризам „организовано насиље против одређене државе, њеног економског и политичког система, инспирисано политичким мотивима, у циљу изазивања страха и личне несигурности грађана једне земље, употребом разорних средстава која доводе у опасност живот и имовину неодређеног броја људи, са крајњим циљем слабљења безбедности једне земље“ (Zirojević, 2008: 357). За разлику од појма терора, који се може приписати било ком субјекту, па и легитимној власти, у ком случају би означавао прогањање сопственог становништва, тероризам означава крајње насилне активности субјеката који немају атрибуте власти већ су, напротив, усмерене ка њеном рушењу. У неким крајњим околностима и држава се може појавити као носилац терористичких активности, али пошто је то у међународним оквирима, опет је реч о намери рушења неког легалног поретка, па макар у питању био и поредак одређених моралних, културних, верских, односно општедруштвених вредности. Један од главних циљева је придобијање публицитета, па се према томе тероризам може дефинисати и кроз комуникацијску теорију симбола (*Symbolic Communication Theory*) (Dowling, 1983: 1-24). Карбер сматра да „као симболичан акт, тероризам може бити анализиран као и други начини комуникације, анализом његова четири

саставна дела: трансмитер (терориста), независни прималац (мета), порука (бомба, заседа) и повратна спрега (реакција одређеног круга слушалаца)“ (Karber, 1971: 529). Дакле, модерни тероризам се може разумети и као покушај преношења порука употребом организованог политичког насиља.

Идеологија и форма испољавања тероризма мењају се кроз време (Marković, 2016: 212), те данас имамо више основа за његову класификацију. За боље разумевање суштине проблема који разматрамо у овом раду посебно је значајна класификација према програмско-циљној оријентацији, на идеолошки мотивисан, етносепаратистички и верски финансиран тероризам. Овај последњи, о којем и говоримо у раду, јесте тероризам коме су идејне подлоге искривљена учења великих светских религија, као и секташтво (Simeunović, 2009: 82–85; Zirojević, 2016: 237). Првим верски финансираним терористичким нападом сматра се онај који су тзв. бели екстремисти извршили експлозивом на јеврејску синагогу у Сијетлу (САД) 28. јануара 1970. године (Marković, 2016: 215). Од тада је регистровано више од 180.000 терористичких напада свих начина извршења (<https://www.start.umd.edu/gtd/>).

Преовладавајуће елементе верски финансираног тероризма има посебан модус операнди – тзв. самоубилачки тероризам. Када смо разјаснили значење термина тероризам, појмовно одређење самоубилачког тероризма разумљиво је само по себи. Самоубилачки тероризам је тероризам у извођењу појединаца спремних да у терористичком акту који лично изводе жртвују свој живот као допринос борби за остваривање политичких или верских циљева. У већини случајева има елементе верски финансираног тероризма. У стручној јавности постоји дилема око препознавања самоубилачког терористичког акта према његовом исходу за непосредног извршиоца. Наиме, поставља се питање да ли се самоубилачким терористичким актом сматра и онај у ком је извршилац убијен у размени ватре са снагама безбедности, а не самим терористичким чином у којем страдају невине жртве и/или се наноси материјална штета. Исто питање се поставља и у ситуацијама у којима је извршилац убијен при покушају бекства, или пак ако је у последњи час одустао од активирања експлозивне направе. Посебно је осетљиво питање да ли се ради о самоубилачком терористичком акту када је извршилац силом или озбиљном претњом принуђен на такав чин. Неки аутори сматрају

да о самоубилачком тероризму можемо говорити онда када је извршилац вољно опредељен да жртвује свој живот при извођењу терористичког акта (Pare, 2003: 345). То су самоубилачки акти који сасвим извесно воде и извршиоца терористичког напада у смрт (терористи опасани експлозивом, или пак они који активирају експлозивну нараву у затвореном простору у којем се и сами налазе, независно од тога да ли се ради о непокретном објекту или о превозном средству). С друге стране, постоје и аутори који у том погледу на самоубилачки тероризам гледају двојачко – у ширем смислу у оним ситуацијама када извршилац очекује да ће погинути, а у ужем само у оним ситуацијама у којима се то заиста и догоди (Crenshaw, 2007: 133–162).

Религиозне идеологије и урамљивање у самоубилачки тероризам

Инфузија религије као посебне врсте система веровања у политику може довести до драматичних ефеката. Религија је „систем веровања и праксе оријентисане ка свету или натприродном“, а не према етничком поносу или либералним вредностима (Smith, 1996: 2). Повезивање религије и политике доводи до драматичних облика политичког изражавања и фузије локалних спорова са глобалним верском борбом. Политичка мобилизација верских уверења оспорава легитимитет државе и оправдава екстремне акције (Casanova, 1994; Scott, 2000). Штавише, универзална природа многих религија повезује појединце на ширем плану, па је тако могуће да религиозно инспирисане тврдње буду постављене у контексту глобалне борбе, ван граница социјално-економских, политичких (Beyer, 2006: 40) и верских утицаја једне земље.

Када религија постане политички актер који се појављује у контексту тероризма, резултати могу бити драматични акти насиља. Верске групе у свом глобалном походу данас екстернализују борбу против зла (Juergensmeyer, 1992: 111), па се на непријатеље гледа као на персонификацију зла. Осим тога, непријатељи нису само људи друге вероисповести, већ и свако ко не прати посебно тумачење религије, тако да насиље може бити усмерено и против цивила исте заједнице. Као што су неки аутори

приметили, терористичке групе које виде своју борбу као свету дужност углавном прибегавају неселективним насилним актима (Cronin, 2002/2003: 30–58; Moghadam, 2008/2009: 46–78; Hoffman, 1995: 271–284). То је у супротности са тежњама и деловањем националистичких група које, по дефиницији, морају показати да представљају етничку групу, па су им акти ограничени локалним стандардима и утицајем јавног мњења; због свега тога они скоро никад не циљају чланове своје заједнице (Rapport, 1984: 669).

Има основа за тврдњу да религија утиче на ниво самоубилачког тероризма, и то кроз мобилизацију и осмишљавање живота шехида. Неке терористичке групе се потпуно ослањају на верску идеологију, правдајући драматичне акције вишим циљевима. Та идеологија функционише као оквир колективне акције и тако утиче на перцепцију и тактику групе без обзира на њене крајње циљеве. Та веза религије и политичког насиља је у последњих неколико деценија посебно драматична међу муслиманима, и у великој мери узрокована већ поменутиим интервенционизмом Запада. С друге стране, у Европи се раширио страх од самоубилачких терористичких аката, коме се више не може приписати ирационалност. Међутим, без обзира на позадину тог страха, ирационалним се може сматрати осећај да сваки мигрант долази у Европу са експлозивом обмотаним око свог тела или упакованим у торбу (Marković, 2016: 218). Сматрамо да ислам није једини фактор радикализације, па да муслимане не треба *a priori* обележавати. Подела на „нас“ и „све њих“ само доводи до повећања динамике друштвених покрета који даље производе радикализацију (Toft, 2007: 110).

Утицај религије на мобилизацију за самоубилачки тероризам

Могуће је доказати да религија утиче на мобилизацију чланова организације и да код самоубилачког тероризма има улогу покретачког механизма (Fox et al., 2004; Hafez, 2000: 271–284). Ако узмемо у обзир Могдамову (*Moghadam*) дефиницију, религиозна идеологија је политички програм заснован на верској традицији у којој је тумачење религије од стране неке групе важније од етничких веза или класе (Moghadam, 2008: 14–17). У

случају ислама, она укључује политичку платформу изведену из исламских симбола, чак и ако крајњи циљ није религиозан. На пример, Хамас тежи да успостави палестинску државу, али у свој наратив укључује експлицитне верске симболе за превасходно политичку борбу. Тако се борба интернационализује и прикупља се помоћ из целог света.

Верска идеологија првенствено утиче на понашање на нивоу групе. Појединци се могу придружити групи због верског заноса, али и из других, понекад баналних разлога (Abrahms, 2008: 98–101; Sageman, 2004; Stern, 2003). Групи је потребан јак кохезивни фактор који ће превазићи разлике међу индивидуалним члановима и омогућити прихватање драматичних аката насиља (Smith, 1996: 5).

Како би се једна религијска група одвојила од осталих, потребно је дефинисати оквир новог покрета. То је најважнији део религиозне идеологије и оно што спаја чланове групе. Такође, то је оквир који доводи до уверења довољно јаким да омогуће драматично насиље, посебно у случају самоубилачких акција (Benford et al., 2000: 620; Tarrow, 1998: 19). Религиозна идеологија је начин на који се добија шира подршка јавности и мобилишу потенцијалне присталице (Hafez, 2004: 37–60; Snow et al., 2007: 129).

Током деценија истраживања показало се да је управо употреба религије оно што доводи до драматичних ефеката. Чак и ако су мотивисане политичким разлозима, верске терористичке групе базирају свој успех на верским основама. Због перцепције глобалне борбе и „посебности“ која их раздваја и чини супериорнима и од сународника који се не придржавају њихових верских уверења, они друге групације посматрају и етикетирају као непријатеље (Kydd et al., 2006: 49–80).

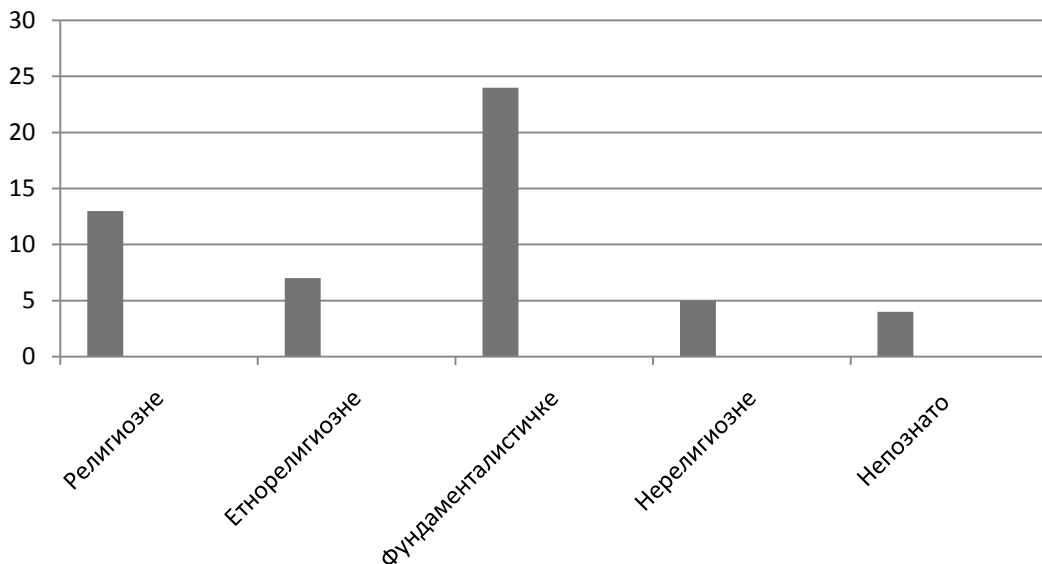
Верске групе могу имати сличне циљеве као и бројне друге групе неверског карактера које спроводе самоубилачке нападе. Када верска група одлучи да користи самоубилачке нападе као тактику, фокусираће се на изазивање највећег броја мртвих ради највеће медијске слике. Наравно, избор мете ће бити неселективан. Насупрот томе, неверске групе ће покушати да минимизирају тај број како би избегле јавну реакцију, или ће своје деструктивне нападе усмерити изван своје заједнице.

Питер С. Хен (Peter S. Henne) направио је у детаљној студији моделе у којима је користио информације о

самоубилачким нападима и њиховим извршиоцима, као и социоекономским, политичким и културним условима у којима су се напади десили (Henne, 2012: 38–60). Подаци о нападима су изведени из података пројекта „Капуста“, спроведеног у школи америчке војске за напредне војне студије. Покривају све самоубилачке бомбашке нападе у периоду између 1980. и 2006. године, укључујући број мртвих, локацију, мету и групе ако су познате (<http://www.dtic.mil/cgibin/GetTRDoc?AD=ADA470697&Location=U2&doc=GetTRDoc.pdf>).

Јединица посматрања је самоубилачки напад. Резултати анализе података показују значај верске идеологије. Верска идеологија групе одговорне за терористички напад самоубице у позитивној је корелацији с тежином напада и има утицај на насиље без обзира да ли је група етнорелигиозна или фундаменталистичка.

Прелиминарна анализа података указује на већу смртност од напада верских група. Од 2.200 напада, 841 су починиле верске групе, 253 од неверске групе, а у случају 1.108 напада учиниоци су били непознати. Међу верским групама било је 619 етнорелигиозних и 222 фундаменталистичке. Просечан број смртних случајева од напада био је осам – код верских група 12, а код неверских пет (видети слику 1). Резултати су показали да су групе са религиозним идеологијама имале веће шансе да доведу до великог броја смртних случајева него самоубилачки напади.

Слика 1. Графички приказ смртности од напада верских група

Закључак

У периоду када је Исламска држава, као вероватно најснажнија терористичка организација у историји, показала до којих размера може доћи тероризам, и када се цела међународна заједница суочава с проблемима верски фондираног тероризма, потребно је истраживање свих аспеката овог проблема. Креатори политике морају прихватити да верске терористичке групе раде другачије уз јак верски елемент. Док мање милитантни савезници или припадници тих група могу бити подложни преговорима, фракције са верским програмом се показују као отпорне на напоре у решавању конфликта. Сматрамо да је најделотворније да се дуготрајно решава проблем едукације и враћања правим, ненасилним основама религије.

Висок ниво насиља које су починиле религијске терористичке групе резултат је њихове верске идеологије, а не само структурних услова. Штавише, иако су мотиви група веома важни, сама верска идеологија остаје значајна детерминанта нивоа самоубилачког терористичког насиља; то је начин на који

се групе ослањају на своје културе и тумаче структурна незадовољства која одређују ниво њиховог насиља. Објашњења верског тероризма стога треба да се фокусирају на оно што идеологија терористичких група садржи и на то како се она користи да оправда насилне акте.

Различита стручна мишљења доступна јавности, као и писање медија, могу нас довести у заблуду да терористе ка самоубилачком акту воде примарно убеђењем да ће за то бити награђени „рајском вечношћу“. Иако се међу више различитих мотива ни тај не може искључити, такво објашњење мотивације за самоубилачки терористички чин било би сувише упрошћено. Овде је реч о општем обесмишљавању њихових живота, унижавањем и дехуманизацијом заједница којима припадају (Zirojević, 2010: 124). И све то зарад политичких циљева одређене интересне групе. Политика заправо злоупотребљава изражену верску посвећеност да код циљаног појединца или групе побуди тобожњи верски порив за „узвишени циљ“ жртвовања сопственог живота. Из угла превентивног антитерористичког деловања, то је најслабија тачка у модусу самоубилачког тероризма. Потребно је урадити квалитетне анализе ризика од регрутовања терориста самоубица, те добро осмишљеним програмом освестити разумевање религије у срединама које су за такву регрутацију најпогодније. Потенцијалне присталице треба освестити у смислу разумевања да свака религија, укључујући и ону којој припадају, слави живот, а не смрт. Нужно је верски освестити и заједницу како на самоубилачки терористички акт не би гледала као на узвишени чин жртвовања зарад живота у рају, јер управо такав њен став представља додатни *push* фактор за будуће терористе самоубице, иначе припаднике те исте заједнице.

Литература

1. Abrahms, M. (2008). What Terrorists Really Want: Terrorist Motives and Counterterrorist Strategy, *International Security* 32, no. 4: 78–105.
2. Appleby, S. R. (2000). *The Ambivalence of the Sacred*, Rowman and Littlefield, Lanham.

3. Ben-Dor, G. (1997). *The Uniqueness of Islamic Fundamentalism*. Religious Radicalism in the Greater Middle East, Routledge, London and New York: 239–253.
4. Benford, R. D., Snow, D. A. (2000). Framing Processes and Social Movements: An Overview and Assessment, *Annual Review of Sociology*, 26: 611–639.
5. Beyer, P. (2006). *Religions in Global Society*, Routledge, New York.
6. Bilandžić, M., Grubić, A. (2012). Samoubilački terorizam: strateške i socijetalne dimenzije, *Polemos*, 30, (15)2, Zagreb: 53–80.
7. Bloom, M. (2007). *Dying to Kill: The Allure of Suicide Terrorism*, Columbia University Press, New York.
8. Brannan, D. (2013). *Religious and Theologically Motivated Terrorism*, Part 1, Center for Homeland Defense and Security Department of National Security Affairs Naval Postgraduate School, https://www.chds.us/coursefiles/DA3210/lectures/threatrelter_stryln_mod01/script.pdf
9. Casanova, J. (1994). *Public Religions in the Modern World*. University of Chicago Press, Chicago.
10. Cinoglu, H. (2010). Sociological understanding of the relationship between terrorism and religion, *International Journal of Human Sciences*, (7)2: 199–209. http://www.academia.edu/585141/Sociological_understanding_of_the_relationship_between_terrorism_and_religion,
доступан 6. 1. 2019.
11. Crenshaw, M. (2007) Explaining Suicide Terrorism: A Review Essay, *Security Studies*, 16 (1): 133–162.
12. Cronin, A. K. (2002/2003). Behind the Curve: Globalization and International Terrorism, *International Security*, (27)3: 30–58.
13. Dowling, R. E. (1983). Terrorism and the media: A rhetorical genre, *Journal of Communication*: 1–24.
14. Eickelman, D. F. (1996). *Trans-State Islam and Security*. Transnational Religion and Fading States, Westview Press, Boulder: 27–46.
15. Fox, J., Sandler, S. (2004). *Bringing Religion into International Relations*. Palgrave MacMillan, New York.

16. Fraser, G. (2015). It's not the religion that creates terrorists, it's the politics, *The Guardian*, <https://www.theguardian.com/commentisfree/belief/2015/jun/27/its-not-the-religion-that-creates-terrorists-its-the-politics>, доступан 11. 1. 2019.
17. Global Terrorism Database (2019), <https://www.start.umd.edu/gtd/>, доступан 10. 1. 2019.
18. Hafez, M. M. (2000). Armed Islamist Movements and Political Violence in Algeria *Middle East Journal* 54, no. 4: 572–591.
19. Hafez, M. M. (2004). From Marginalization to Massacres: A Political Process Explanation of GIA Violence in Algeria, *Islamic Activism: A Social Movement Theory Approach* (ed. Quintan Wiktorowicz), University of Indiana Press, Bloomington: 37–60.
20. Halder, A. (2002). *Filozofijski rječnik*, Naklada Jurčić, Zagreb.
21. Hansen, D. (2015). Religion Doesn't Create Terrorists. Society Does, *Huffpost*, 05/27/2015. https://www.huffpost.com/entry/religion-doesnt-create-te_b_7451108, доступан 11.01.2019.
22. Harmon V. et al (2018). Causes & Explanations of Suicide Terrorism: A Systematic Review, *Homeland Security Affairs*, Vol 14, Article 9 (December 2018). <https://www.hsaj.org/articles/14749>, доступан 12. 1. 2019.
23. Hassan, R. (2011.) *Suicide Bombings*, London and New York: Routledge Taylor & Francis Group.
24. Henne, P. S. (2012). The Ancient Fire: Religion and Suicide Terrorism, *Terrorism and Political Violence* 24: 38–60.
25. Hoffman, B. (1995). Holy Terror: The Implications of Terrorism Motivated by a Religious Imperative, *Studies in Conflict and Terrorism* 18, no. 4: 271–284.
26. Hutchins, R. (2017). Islam and Suicide Terrorism: Separating Fact from Fiction, *Counter Terrorist Trends and Analyses*, (9)11: 7–11.
27. Juergensmeyer, M. (ed.) (1992). *Sacrifice and Cosmic War*. Violence and the Sacred in the Modern World. Frank Cass, London: 101–118.
28. Juergensmeyer, M. (2003). *Terror in the Mind of God: The Global Rise of Religious Violence*. University of California Press, Berkeley.
29. Kapusta, P., *Suicide Bombers in CONUS*. School of Advanced Military Studies – United States Army Command and General

- Staff College Fort Leavenworth, Kansas, <http://www.dtic.mil/cgibin/GetTRDoc?AD=ADA470697&Location=U2&doc=GetTRDoc.pdf>, доступан 10.1.2019.
30. Karber, P. (1971). Urban terrorism: Baseline data and a conceptual framework, *Social Science Quarterly*, Bleckwell Publishing, Bleckwell, Vol 52: 521–533.
 31. Kramer, M. (1992). *Sacrifice and Fratricide in Shiite Lebanon*. Violence and the Sacred in the Modern World, Frank Cass, London: 30–48.
 32. Krueger, A. B., Maleckova, J. (2003). Education, Poverty and Terrorism: Is There a Causal Connection?, *Journal of Economic Perspectives*, (17)4: 119–144.
 33. Kydd, A., Walter, B. F. (2006). The Strategies of Terrorism, *International Security*, (31)1: 49–80.
 34. Lankford, A. (2014). Précis of The Myth of Martyrdom: What Really Drives Suicide Bombers, Rampage Shooters, and Other Self-Destructive Killers, *Behavioral and Brain Sciences*, (37)4: 351–362.
 35. Lewis, B. (1990). The Roots of Muslim Rage, *The Atlantic Monthly*, (266)3: 47–60.
 36. Maddy-Weitzman, B., Inbar, E. (eds.) (1997). *Religious Radicalism in the Greater Middle East*, Frank Cass, London: 239–253.
 37. Марковић, Д. (2016). *Безбедносни изазови, ризици и претње илегалних миграција*. докторска дисертација, Факултет Безбедности Универзитета у Београду.
 38. Masters, D. (2008). The Origin of Terrorist Threats: Religious, Separatist, or Something Else?, *Terrorism and Political Violence* 20, no. 3: 396–414.
 39. Moghadam, A. (2008). The Salafi-Jihad as a Religious Ideology, *CTC Sentinel*, (1)3: 14–17.
 40. Moghadam, A. (2008/2009). Motives for Martyrdom, *International Security*, (33)3: 46–78.
 41. Nietzsche, F. (1989). *On the Genealogy of Morals and Ecce Homo*. Vintage Books, New York, <https://transmediji.files.wordpress.com/2013/03/genealogija-morala.pdf>.
 42. Pape, R. A. (2003.). The Strategic Logic of Suicide Terrorism, *American Political Science Review*, 97(3): 343–361.

43. Pape, R. A. (2006). *Dying to Win: The Strategic Logic of Suicide Terrorism*. Random House, New York.
44. Pearce, S. (2005). Religious Rage: A Quantitative Analysis of the Intensity of Religious Conflicts. *Terrorism and Political Violence*, (17)3: 333–352.
45. Piazza, J. A. (2006). Rooted in Poverty?: Terrorism, Poor Economic development, and Social Cleavages, *Terrorism and Political Violence*, (18)1: 159–177.
46. Rapoport, D. C. (1984). Fear and Trembling: Terrorism in Three Religious Traditions, *American Political Science Review*, (78)3: 658–677.
47. Sageman, M. (2004). *Understanding Terror Networks*. University of Pennsylvania Press, Philadelphia.
48. Sheeky-Skeffington, J. (2009). *Social Psychological Motivations of Suicide Terrorism: A Community Level Perspective*, at the 32nd Annual Scientific Meeting of the International Society for Political Psychology, Dublin, 14–17 July 2009. http://www.academia.edu/193087/Social_psychological_motivations_of_suicide_terrorism_A_community_level_perspective, доступан 6. 1. 2019.
49. Simeunović, D. (2009). *Terorizam*, Pravni fakultet u Beogradu, edicija Crimen.
50. Smith, C. (1996). *Correcting a Curious Neglect, or Bringing Religion Back*. „Disruptive Religion: The Force of Faith in Social Movement Activism. Routledge, New York: 1–29.
51. Snow, D. A., Byrd, R. C. (2007). Ideology, Framing Processes and Islamic Terrorist Movements. *Mobilization: An International Journal*, (12)2: 119–136.
52. Statista – The Statistics Portal. *Number of fatalities due to suicide attacks worldwide between 1982 and 2016*, <https://www.statista.com/statistics/251327/number-of-fatalities-due-to-suicide-attacks-worldwide/>, доступан 11. 1. 2019.
53. Stern, J. (2003). *Terror in the Name of God: Why Religious Militants Kill*. Ecco, New York.
54. Tarlow, P. (2017). The interaction of religion and terrorism. *International Journal of Safety and Security in Tourism/Hospitality*, Paper 2, https://www.palermo.edu/Archivos_content/2017/Economicas/journal-tourism/edicion16/PAPER_2.pdf, доступан 9. 1. 2019.

55. Tarrow, S. (1998). *Power in Movement: Social Movements and Contentious Politics*. Cambridge University Press, New York.
56. Toft, M. D (2007). Getting Religion?: The Puzzling Case of Islam and Civil War. *International Security* (31)4: 97–131.
57. Vreg, F. (1998). *Humana komunikologija: etološki vidici komuniciranja, ponašanja, djelovanja i opstanka živih bića*. Nonacom i Hrvatsko komunikološko društvo, Zagreb.
58. Zalman, A. (2018). *Top Major Causes and Motivations of Terrorism*, ThoughtCo. <https://www.thoughtco.com/the-causes-of-terrorism-3209053>, доступан 10. 1. 2019.
59. Zirojevic, M. (2010). Borba protiv terorizma. *Revija za bezbednost*, 2: 117–131.
60. Zirojević, M. (2008). Terorizam kao nekonvencijalna pretnja bezbednosti, *Međunarodni problemi*, (60)2–3: 345–367.
61. Zirojević, M. (2014). *Terorizam – međunarodni pogled*. Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd.
62. Zirojević, M. (2016). Učešće žena u aktima političkog nasilja. *Godišnjak Fakulteta pravnih nauka*, Banja Luka, (6)6: 235–245.

Religion-Motivated Suicide Terrorism

Abstract: *The author deals with suicide terrorists as the most radical version of terrorism. We can see examples and reasons to recourse terrorism and find optimal ways to eliminate or at least reduce this threat. In the analysis, it is stated that the main motives for suicide are rewards in heaven, economic benefits, or persuasion of the family, but I think that it is too simplistic. Examples are given to illustrate reasons for resorting to terrorism and finding optimal ways to eliminate or at least reduce this threat. Social contacts, even in intercultural communication, influence the building of trust, overcoming of prejudices and suppressing aggression. Ignoring justice, objective truth, tolerance, dialogue, consent to exclusiveness and conflict, to a stable balance of terrorism, radical destruction and vengeance of equal or greater death - consent to the purification of the world by terror, to "victories" that do not bring good to anybody. Such victories should spoil the winners, especially since the final victory is not possible for either side. In this paper, I will try to prove that the*

main motive is the reflection of life, dehumanization of man, human activities, and different cultures.

Key words: *Islam, religion, terrorism, acts of suicide, political violence.*